

рукою, утруднює утримання предметів та маніпуляцію з ними;

- слабкість і підвищена еластичність зв'язок призводить до надмірної рухливості суглобів рук, пальців, знижуючи можливість виконати рух більш точно;
- зниження всіх видів глибинної чутливості, що утруднює контроль за власними рухами;
- проблеми з зором ускладнюють операції «око-рука»;
- особливості розвитку пам'яті і мислення впливають на формування навичок дрібної моторики, оскільки дитина має складність утримання ланцюжка послідовних дій;
- анатомічні особливості будови долоні і пальців руки затримують стабілізацію зап'ястя та формування пальцевого захвату.

Орієнтуючись на розуміння того, як формується профіль моторного розвитку при синдромі Дауна та за для успішної ранньої допомоги дітям з синдромом Дауна пріоритетною виявляється корекційна робота спрямована на розвиток конкретної дитини, на її сімю та оточення та на взаємодію мати-дитина. Звертаємо увагу на те, що рання допомога буде більш ефективною, якщо сім'я, отримавши фахову підтримку спеціаліста, активно допомагає в реалізації програми раннього втручання.

Визначаємо, що основне завдання при створенні системи допомоги дітям з синдромом Дауна та їхнім сім'ям – це розвиток таких дітей і якісна їх інтеграція в освітнє середовище. Виходячи з праць Л.С. Виготського, потрібно розвивати дитину, не виправляючи її окремі недоліки, а створюючи реальні життєві ситуації, спрямовані на зміцнення і розвиток притаманні даній особистості ресурсні якості. Тому дана стаття буде корисною і інформативною для всіх людей, що цікавляться проблематикою психомоторного розвитку дітей з синдромом Дауна та іншими генетичними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аксарина Н.М. Воспитание детей раннего возраста. – М.: Медицина, 1972.
2. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика, - М.: Просвещение, 1988.
3. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. М.: Изд. МГУ, 1985.
4. Питерси М., Трилор Р. Программа ранней педагогической помощи детям с отклонениями в развитии.- М.: Ассоциация Даун Синдром, 1997.
5. Лаутеслагер П. Двигательное развитие детей раннего возраста с синдромом Дауна. Проблемы и решения. / Пер. с англ. О.Н. Ертановой. – М., «Монолит», 2003

УДК: 376.3

РОЗВИТОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ

Савінова Н.В.

кандидат педагогічних наук, доцент
Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського

У статті автор висвітлює проблему розвитку логопедичної термінології, аналізує російськомовні джерела з метою вивчення особливостей фіксації логопедичних термінів у них, розкриває сутність понять «мовна норма», «норма мовлення», «порушення мовлення», «порушення мовленнєвого розвитку», «затримка мовленнєвого розвитку»

В статье автор освещает проблему развития логопедической терминологии, анализирует русскоязычные источники с целью изучения особенностей фиксации логопедических терминов в них, раскрывает сущность понятий «языковая норма», «норма речи», «нарушение речи», «нарушение речевого развития», «задержка речевого развития»

The author highlights the problem of terminology, speech therapy, analyzes the Russian-language sources to study the peculiarities of speech therapy fixing terms in them, reveals the essence of the concepts of «linguistic norm», «rate of speech», «speech disorder», «violation of the speech development», «delay in speech development».

Ключові слова: логопедична термінологія, мовна норма, норма мовлення, порушення мовлення, порушення мовленнєвого розвитку, затримка мовленнєвого розвитку

Ключевые слова: логопедическая терминология, языковая норма, норма речи, нарушения речи, нарушения речевого развития, задержка речевого развития

Key words: speech therapy terminology, linguistic norm, rate of speech, speech disorder, violation of the speech development, delay in speech development

Актуальність дослідження. Обов'язковою умовою функціонування будь-якої науки, зокрема логопедії, є наявність у неї власного понятійно-категоріального апарату. Сьогодні українська логопедична термінологія, яка обслуговує всі напрямки теоретичної, практичної, методичної сторін логопедії, активно розвивається та збагачується новими одиницями, формами, використовуючи можливості української мови, запобігає стилістично забарвлених термінів.

Незважаючи на доволі складні процеси трансформування термінологічної системи, які сьогодні переживають низка педагогічних наук, зокрема логопедія, що пов'язано з гуманізацією освітнього простору, простежується позитивна тенденція щодо удосконалення понятійно-термінологічного апарату.

Мета статті полягає у дослідженні сутності логопедичних понять за російськими та українськими науковими джерелами.

Розвиток української логопедії, як і розвиток її термінології, супроводжувався значним впливом історично-соціальних факторів. Це обумовило формування україномовної теоретично-дослідницької бази логопедії та практичної реалізації корекції порушень мовленнєвого розвитку у кінці ХХ століття.

Висвітлення різних аспектів української логопедичної термінології знайшли відображення у роботах українських логопедів (Н. Гаврилова, В. Тищенко), лінгвістів (І. Іваненко, О. Тищенко). Проблеми логопедичної лексикографії розробляють зарубіжні дослідники: російські (Р. Лалаєва, В. Селіверстов), польські (Ю. Суворанець) та ін.

Постановка проблеми. Вочевидь, сучасний стан української логопедичної термінології потребує ретельного дослідження з боку і логопедів, і лінгвістів з метою системного упорядкування, що відповідатиме сучасним вимогам логопедичної науки, а також унеможливить непорозуміння між фахівцями при використанні окремих логопедичних понять.

Логіка започаткованого дослідження вимагає уточнення сутності понять «мовна норма», «норма мовлення» і «порушення мовлення».

Виклад основного матеріалу. У логопедії важливим є розрізнення понять «норма мовлення» і «порушення мовлення». Звернемось до словникових джерел. За словниковими джерелами, мовна норма – це «сукупність мовних засобів, що відповідають системі й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певній період розвитку мови і мовлення» [16, с. 387]; «сукупність найбільш стійких традиційних реалізацій мовної системи, відібраних у процесі суспільної комунікації» [5, с.337]; «сукупність загальноновживаних засобів і правила їх відбору, які визнаються суспільством найбільш доречними в конкретний історичний період» [10, с. 218].

С. Ожегов визначає мовну норму як «сукупність найбільш придатних (правильних, яким надають перевагу) для обслуговування суспільства засобів мови, що склались як результат відбору мовних елементів (лексичних, вимовних, морфологічних, синтаксичних) із числа співіснуючих, наявних, тих, що заново утворились або дістались із пасивного запасу минулого у процесі соціальної, у широкому смислі, оцінки цих елементів [6].

Крім поняття «мовна норма» у науковий обіг введено поняття «норма літературної мови». За М. Пентилюк, норма літературної мови – це сукупність загальноприйнятих правил, якими користуються мовці в усному і писемному мовленні [11, с.16]. Нормою літературної мови вчені (К. Горбачевич, В. Головін, М. Пентилюк, Л. Скворцов та ін.) визнають: «відносно стійкий спосіб мовного вираження, що відбиває внутрішні закономірності розвитку мови, соціально прийняті і закріплені в найкращих зразках сучасної літератури» [15, с. 4]; «мовною нормою виступає будь-яке мовне явище – звук, сполучення звуків, морфема, значення слова і словосполучення, що сприймається як зразок» [11, с.15].

Л. Скворцов поділяє мовні норми на 2 типи – імперативні (обов'язкові) і диспозитивні (допоміжні) [13, с.79]. За його словами, імперативні норми мови – це обов'язкові правила мови, порушення їх виводить мовця за межі рідної мови (порушення норм відмінювання, узгодження в роді, числі і т. ін.) [13, с.79].

Мовні норми розподіляються на орфоепічні (фонетичні), лексичні, граматичні, фразеологічні, стилістичні. Орфоепічні (або фонетичні) норми – це загальноприйняті правила вимови окремих звуків і звукосполучень; це літературна вимова слів і словоформ, які подаються у словниках і довідниках відповідної мови. Граматичні норми – це обов'язкові правила граматики конкретної мови, які визначають сполучення слів у різних типах речень. Лексичні норми становлять правила вживання окремих слів і словосполучень у відповідності з їх семантичним значенням. Фразеологічні норми – це закріплене в літературній мові вживання усталених зворотів, що мають своє значення і постійний склад своїх компонентів. І нарешті, стилістичні норми – це специфічні прийоми і засоби, що відповідають правильному вираженню думки. Порушення мовних норм вимагають виправлення і коригування.

У лінгвістичному обігу зустрічається і термін «нормативність мовлення». Нормативність мовлення означає дотримання правил усного і писемного мовлення: правильне наголошування, інтонація, слововживання,

будова речень, діалогу, тексту тощо. Нормативність – це так би мовити, «технічний бік мовлення, дотримання загальноприйнятих мовних стандартів, літературних правил» [16]. Нормативність – це дотримання правил усного і писемного мовлення: лексичних (значення слів, семантичні відтінки слів, сполучуваність слів), граматичних (рід, число, відмінок), орфоепічних (правильна вимова).

Під нормою мовлення розуміють загальноприйняті варіанти вживання мови в процесі мовленнєвої діяльності. При нормальній мовленнєвій діяльності психофізіологічні механізми мовлення є збереженими [4].

Аналіз сучасних досліджень. Унормування української логопедичної терміносистеми вимагає аналізу російськомовних джерел з метою вивчення особливостей фіксації логопедичних термінів у них, які безумовно здійснили вплив на формування української логопедичної термінології.

І. Іваненко у роботі «Проблеми кодифікації української логопедичної термінології» (2008) зазначає, що практики і науковці у галузі корекційної педагогіки, зокрема логопедії, зіткнулися з низкою проблем, серед яких, окрім суто лінгвальних, – питання перекладу термінів (*недоразвитие – недорозвиток / недорозвинення*); адаптації запозичень, правопису (*дисорфографія / дизорфографія*), акцентуації (*логопедія і логопедія*), питання синонімії (*заїкання = заїкування = заїкуватість = затинання; вади = порушення = недоліки*), багатозначності, паронімії тощо. Є багато екстралінгвальних, так би мовити, питань політкоректності, деонтології у використанні того чи іншого терміна (*аномальні діти / діти з особливими потребами; логопат / дитина з порушенням мовлення*) [1].

Вперше в українській лінгвістиці І. Іваненко виділено пласт логопедичної термінологічної та професійної лексики. Виявлено джерела та особливості формування української логопедичної термінології (мовні та позамовні), з'ясовано її тематичну структуру, визначено особливості її кодифікації. У роботі виявлена специфіка системних зв'язків у термінологічному просторі логопедії, простежено взаємодію наукової термінологічної лексики із загальнонавчальною лексикою, встановлено основні закономірності поповнення термінологічного корпусу науки. Запропоноване дослідження сприяє виробленню критеріїв диференціювання логопедичних понять та їх номінацій, поглибленню відомостей про загальні напрямки розвитку спеціалізованої лексики, закономірності її формування та функціонування.

Звернемося до аналізу логопедичної термінології у російськомовних джерелах.

У «Понятійно-термінологічному словнику логопеда» за редакцією В. Селіверстова порушення мовлення визначається як відхилення від норми, прийнятої у певному мовному середовищі [10, с. 283].

Для позначення порушень мовлення у російськомовних джерелах використовуються також терміни «розлади мовлення», «дефекти мовлення», «недоліки мовлення», «мовленнєва патологія», «мовленнєві відхилення» тощо.

У підручнику «Логопедія» за редакцією Л. Волкової, С. Шаховської (1998) порушення мовлення визначається як відхилення мовця від мовної норми, загальноприйнятої в певному мовному середовищі, обумовлене розладом нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності. З точки зору комунікативної теорії розлад мовлення є порушенням вербальної комунікації. Взаємовідносини, які об'єктивно існують між індивідумом і суспільством у процесі мовленнєвого спілкування, виявляються порушеними [4].

Автори вищезазначеного підручника розрізняють поняття «недорозвиток мовлення» і «порушення мовлення». При недорозвитку мовлення спостерігається якісно більш низький рівень сформованості тієї чи іншої мовленнєвої функції чи мовленнєвої системи в цілому. Порушенням мовлення є розлад, відхилення від норми в процесі функціонування механізмів мовленнєвої діяльності [4].

Т. Філічева, Н. Чевельова, Г. Чиркіна (1989) зазначають, що порушення мовлення – узагальнюючий термін для позначення відхилень від мовленнєвої норми, прийнятої в мовному середовищі, які частково або повністю перешкоджають мовленнєвому спілкуванню, обмежують можливості пізнавального розвитку та соціокультурної адаптації [17, с.5].

М. Хватцев (1959) підкреслює, що дуалізмом в етіології мовних дефектів, пояснюється плутанина в термінології у фахівців: дефекти мовлення «виправляють», «лікують», «викорінюють» і т. п. «Мовленнєві розлади, - підкреслює Л. А. Квінт, - не погана звичка, а патологічний або дефективний стан». Цієї ж думки дотримуються німецькі та американські фахівці: Гутцман, Фрешельс, Надолечний, Свіфт та інші. До них приєднується і С. М. Доброгаєв (М.Хватцев). Вони трактують мовленнєві дефекти як «хвороби» мовлення і «лікують» їх. Зрозуміло, що хвороби мовлення, якщо навіть і погодитися з цією термінологією, - зазначає М. Хватцев, - настільки якісно відрізняються від хвороб медичного характеру, як мовлення відрізняється від актів біологічного характеру. Можливо говорити лише про хвороби механізмів мовлення. Ці хвороби мовлення усуваються не лікуванням, а вихованням. Це заперечення - з одного боку. З іншого боку - значний відсоток недоліків мовлення є результатом поганого виховання чи виховання в особливих умовах навколишнього мовного середовища. Тут перед нами вже не патологія, не «хвороби» мови, а занедбаність. До таких випадків можна

застосувати термін «перевиховання» мовлення (М. Хватцев) [18].

У російськомовних джерелах розмежовуються поняття «порушення мовленнєвого розвитку» та «затримка мовленнєвого розвитку». На відміну від порушення мовленнєвого розвитку, при якому спотворюється сам процес мовленнєвого онтогенезу, затримка мовленнєвого розвитку – це уповільнення темпу, при якому рівень мовленнєвого розвитку не відповідає віку дитини [4].

Деякі російські вчені (М.Фомічева, Т. Волосовець, Е. Кутепова, Г. Чиркіна та ін.) у підручниках та посібниках з логопедії, крім поняття порушення мовленнєвого розвитку, використовують поняття аномалії мовленнєвого розвитку, затримка мовлення, недоліки розвитку мовлення тощо.

Порушення мовленнєвого розвитку визначається вченими (М.Фомічова, Т.Волосовець, Е.Кутепова, Г.Чиркіна, О.Правдіна) як: – 1) група різних видів відхилень у розвитку мовлення, що мають різну етіологію, патогенез, ступінь прояву [7]; 2) одна з форм складного когнітивного дефекту, який включає вибіркового розлад мовленнєвої функції і зумовлені ним відхилення немовленнєвих функцій і процесів,.. носять різноманітний характер залежно від ступеня, локалізації ураженої функції, часу ураження, прояву вторинних відхилень, що виникають під впливом провідного дефекту [9]; 3) як відхилення у мові того, хто говорить, від мовної норми, загальноприйнятої в певному мовному середовищі, і характеризуються тим, що: а) самостійно не зникають, а закріплюються; б) не відповідають віку мовця; в) вимагають логопедичного втручання залежно від їх характеру; г) виникнення неправильного мовлення у дитини може відбиватися на її подальшому розвитку, гальмуючи і спотворюючи його [12].

Г.Чиркіна (2003) зазначає, що для позначення порушень мовленнєвого розвитку використовується широкий круг термінів, які не завжди взаємозамінюють один одного і є точними за змістом: розлади мовлення, дефекти мовлення, недоліки мовлення, патологія мовлення, недорозвиток мовлення, відхилення мовлення [9].

На думку російських дослідників (М. Фомічова, Т. Волосовець, Е. Кутепова, 2002), затримка мовлення – поняття умовне. Воно вживається для позначення атипового розвитку мовлення, при якому простежується відставання цієї функції в усіх її структурних компонентах (фонетиці, лексиці, граматиці), незалежно від ступеня, носить тимчасовий характер і порівняно легко ліквідується при застосуванні спеціально розробленої методики. Поняття затримка мовленнєвого розвитку включає всі форми і різновиди мовленнєвих порушень як функціонального, так і органічного походження [7].

При аномаліях мовленнєвого розвитку порушується хід мовленнєвого розвитку, виявляється невідповідність нормальному онтогенезу, відставання у темпі.

До недоліків розвитку мовлення відносяться відхилення від нормального формування мовних засобів спілкування. Під недоліками розвитку мовлення слід розуміти відхилення від нормального формування мовленнєвих засобів спілкування. Поняття про недоліки мовленнєвого розвитку включає в себе не тільки усне мовлення, але припускає в багатьох випадках порушення письмової її форми (Р. Левіна, Т. Філічева, Н. Чевельова, Г. Чиркіна) [8, 9].

Розглянуті в логопедії відхилення мовлення слід відрізнити від вікових особливостей її формування. Те чи інше ускладнення, що виникає в процесі використання мовлення, можна розглядати як її недолік лише з урахуванням вікових норм. При цьому для різних мовленнєвих процесів вікова межа може бути неоднаковою. Не можна відносити до порушень мовлення особливості іноземного мовлення (Р. Левіна, 1967) [8].

Таким чином, у науковому обігу простежується широкий синонімічний набір термінолексем, що зумовлює варіативність у трактуванні.

Звернемося до українських наукових джерел. У літературі рівноправно функціонують термінолексеми «недолік», «порушення», «вада», «відхилення» тощо. Більшість із них уживаються як синоніми. Так, за новим тлумачним словником української мови, вада – це хиба, недолік, недосконалість [5, с. 214]; порушення – відхилення від правил, невідповідність [5, с. 597]; недолік – помилка, відхилення від норми, дефект, вада [5, с. 835].

У понятійно-термінологічному словнику підручника «Логопедія» за редакцією М. Шеремет представлено синонімічний ряд: «порушення мовлення = розлади мовлення = мовленнєві порушення = дефекти мовлення = недоліки мовлення = мовленнєві відхилення = мовленнєва патологія», подається ґрунтовне наукове визначення термінів «порушення мовлення», «порушення мовленнєвого розвитку» [3, с.367].

Порушення мовлення (синоніми – розлади мовлення, мовленнєві порушення, дефекти мовлення, недоліки мовлення, мовленнєві відхилення, мовленнєва патологія) – відхилення в мові мовця від мовної норми, прийнятої в певному мовному середовищі, що виявляються в парціальних (часткових) порушеннях (звуковимови, голосу, темпу й ритму та ін.) й зумовлені розладами нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності [3, с.367].

Порушення мовленнєвого розвитку – група різних відхилень у розвитку мови, що мають різну етіологію, патогенез, ступінь виразності. У разі порушення мовленнєвого розвитку порушується процес мовленнєвого

розвитку, виявляються невідповідності нормальному онтогенезу, відставання в темпі [3, с.366].

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованості порівняно з нормою тієї або іншої мовленнєвої функції чи мовної системи в цілому [3, с.366].

Ми дотримуємося розуміння терміна «затримка мовленнєвого розвитку» як запізнення оволодіння мовними нормами, тобто загальноприйнятими мовними стандартами, правилами і активним нормативним мовленням, яке можна активізувати і стимулювати цілеспрямованими педагогічними впливами.

За словами В. Карпової, кожна наукова термінологія обов'язково становить собою упорядковану систему, в якій місце кожного терміна визначається співвідносністю означуваного ним поняття з іншими поняттями даної галузі науки. Коли відомо, членом якої термінологічної системи є даний термін, то значення його не залежить від контексту і не міняється ні в якому контексті [2, с. 9].

Цілком поділяємо точку зору В.Тищенко, О Скопненко про те, що проблема уніфікованості, стійкості, коректності термінологічної системи важлива для кожної науки. Адже це – запорука точності наукового дискурсу, важливий засіб для уникнення неоднозначності тлумачень тощо.

Дослідники В.Тищенко, О. Скопненко у публікації «Недорозвиток та недорозвинення: фрагмент лінгвістичного аналізу деяких логопедичних термінів» (2006) представили аналіз правильності і логічності уживання термінів *розвиток: мовленнєвий розвиток дитини, затримка мовленнєвого розвитку*. Автори зазначають, що використання в цих контекстах терміна *розвинення* є неправильним і нелогічним. З'ясувавши відмінність у семантиці слів *розвиток* та *розвинення*, автори аналізують поняття: **недорозвиток** та **недорозвинення**.

Поняття *недорозвиток*, – зазначають В.Тищенко, О Скопненко, – може позначати неповноту, незавершеність і цілеспрямованої дії, і процесу розвитку дитини в онтогенезі. Саме в останньому значенні поняття *недорозвиток* може використовуватись на означення неповноти, незавершеності процесу мовленнєвого розвитку дитини, що позначається поняттям **загальний недорозвиток мовлення** [14, с. 9].

Іменник **недорозвинення** означає лише неповноту дії як цілеспрямованого акту, а поняття *недорозвинення мовлення*, відповідно, – результат неповної (незавершеної або неякісної) дії, роботи, яку проводив логопед, і яка була спрямована на розвиток мовлення. тобто слугує оцінкою не процесу спонтанного розвитку мовлення дитини, а скоріше педагогічної діяльності логопеда, учителя, вихователя.

Отже, на позначення дії можуть бути використані обидва поняття: **розвиток** (і **розвинення**) мовлення на уроках української мови, корекційний **розвиток** (і **розвинення**) мовлення як одне із завдань логопедичної роботи.

Недорозвинення означає незавершеність такої дії, тобто позначає розпочату, але не завершену педагогом роботу з розвитку (корекції) мовлення, не процеси психічного розвитку дитини, а недоліки в роботі педагога [14, с.10].

Висновки. Отже, строкатість логопедичної термінології викликає певні ускладнення у розумінні різноманітних тлумачень логопедичних термінів, а тим більше правильне їх використання. Цілком поділяємо точку зору І.Іваненко про те, що проблеми розгалуженої синонімії, багатозначності, складні випадки перекладу з інших мов, зокрема з російської, відсутність уніфікованості на рівні українськомовного логопедичного термінологічного словника – усе це несприятливо впливає як на практичну роботу логопеда, так і на стан теоретичних узагальнень у галузі вітчизняної логопедії, з одного боку, і мовознавства – з іншого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іваненко І. Проблеми кодифікації української логопедичної термінології Вісник: Проблеми української термінології. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2008, № 620 / І. Іваненко – С. 218-224 .
2. Термін і художнє слово. – К. : Наукова думка, 1967 / В. Л. Карпова – 132 с.
3. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
4. Логопедия: Учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 680 с.).
5. Новий тлумачний словник української мови у 4 т. – К.: Аконіт, 1999. – Т. 2. – 912 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Рус. яз., 1987.
7. Основы логопедии с практикумом по звукопроизношению: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / М.Ф.Фомичева, Т. В. Волосовец, Е. Н. Кутепова и др.; Под ред. Т. В. Волосовец. -- М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 217 с.
8. Основы теории и практики логопедии / Под ред. Р.Е. Левиной. – М.: Просвещение, 1967 / Р.Е. Левина. – 316 с.

9. Основы логопедической работы с детьми: Учебное пособие для логопедов, воспитателей детских садов, учителей начальных классов, студентов педагогических училищ / Под общ. ред. д.п.н., проф. Г.В. Чиркиной. – 2-е изд., испр. – М.: АРКТИ, 2003. – 240 с.
10. Понятийно-терминологический словарь логопеда / Под ред. В.И. Селиверстова. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997. – 400 с.
11. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика: Пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю. – К.: Вежа, 1994 / М.І. Пентилюк– 239 с.
12. Правдина О. В. Логопедия. Учеб. пособие для студентов дефектолог. фак-тов пед. ин-тов. Изд. 2-е, доп. и перераб. – М., «Просвещение», 1973 / О.В. Правдина. – 272 с.
13. Скворцов Л.И. Теоретические основы культуры речи / Л.И. Скворцов. – М.: Наука, 1980. – 231 с.
14. Тищенко В., Скопненко О. Недорозвиток та недорозвинення: фрагмент лінгвістичного аналізу деяких логопедичних термінів // Теорія і практика сучасної логопедії. Збірник наукових праць. Вип. 3 / В.Тищенко, О.Скопненко. – К.: Актуальна освіта, 2006. – С. 3-11.
15. Трудности словоупотребления и варианты норм русского литературного языка / Под ред. К.С. Горбачевича. – Л.: Наука, 1973. – 272 с.
16. Українська мова. Енциклопедія. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2000. – 751 с.
17. Филичева Т. Б. и др. Основы логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)» / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина. – М.: Просвещение, 1989. – 223 с.
18. Хватцев М.Е. Логопедия. – М.: Учпедгиз, 1959 / М.Е.Хватцев – 474 с.

УДК 376-056:37.015.3

НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ

Сак Т.В.

доктор психологічних наук, професор
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

В статті розглядаються особливості організації навчального середовища в інклюзивному класі, зокрема питання універсального навчального дизайну, застосування навчальних програм для розроблення індивідуального навчального плану, модифікація навчально-дидактичного забезпечення для учнів з особливими освітніми потребами.

В статье рассматриваются особенности организации учебной среды в инклюзивном классе, в частности вопрос универсального учебного дизайна, использование учебных программ для разработки индивидуального учебного плана, модификация учебно-дидактического обеспечения учеников с особенностями развития.

In the article the features of the educational environment in the inclusive classroom, including the issues of universal design training, application training programs to develop individual educational plan, modifications, training and didactic support pupils with special educational needs.

Ключові слова: курикулум, універсальний навчальний дизайн, навчальна програма, індивідуальний навчальний план, навчально-дидактичне забезпечення.

Ключевые слова: курикулум, универсальный учебный дизайн, учебная программа, индивидуальный учебный план, учебно-дидактическое обеспечение.

Keywords: kurykulum universal learning design, curriculum, individual educational plan, educational and didactic support.

Інклюзивне навчання, як і звичайне у масовій школі, для успішного перебігу потребує розроблення і використання різних складників освітнього процесу: змісту навчальних предметів, педагогічні методи і підходи, поточне й підсумкове оцінювання, а також відповідні ресурси для організації, впровадження та викладання навчальних програм (Д.Деппелер, 1998)[3]. Ці складники навчання у зарубіжному освітньому просторі називаються курикулумом.

Зарубіжні джерела засвідчують, що у навчальному забезпеченні жодної країни не існує бездоганного курикулуму який би враховував можливості і потреби усіх дітей, що навчаються в одному класі, і який без змін можна було б застосовувати учителем. Тому зазвичай, учитель на основі офіційно затвердженого курикулуму